

TÜRKİYE'DE KATILIM BANKACILIĞININ PERFORMANS DEĞERLENDİRMESİ: PANEL VERİ ANALİZİ

Gökhan DAĞILGAN¹

Öz

İslami finans ismiyle faizsiz bankacılık faaliyeti, Türkiye'de katılım bankacılığı ismi ile yapılmaktadır. Genel kabul gören bankacılık hizmetlerinden farkı, faizsiz işlem yapmak olan katılım bankacılığı, 2023 yılı itibari ile Türkiye'de altı katılım bankacılığı ile hizmet vermektedir. Türkiye'de İslami bankacılık diğer adıyla katılım bankacılığı, son yıllarda hızla büyüyen ve gelişen bir yapısı bulunmaktadır. Bilhassa son yıllarda karlılık performansları hızla artış göstermektedir. Bu çalışmada 2016:1-2021:3 dönemlerinde faaliyet gösteren beş katılım bankasının karlılık performansları Sistem GMM yöntemi ile analiz edilerek değerlendirmelerde bulunulmuştur. Yapmış olduğumuz analizler, katılım bankacılığının karlılık performansını, içsel bankaya özgü değişkenlerin etkilerini ölçerek, katılım bankacılığı sektörünün bankacılık sistemi içerisindeki payının artmasını sağlamaktadır. Yapılan analiz sonucunda toplam kredi miktarının artması aktif karlılığı artırırken, özkaynak karlılığı üzerinde etki yaratmamaktadır. Takipteki kredilerdeki meydana gelecek bir artış ise özkaynak karlılığını olumsuz etkileyerek azaltmaktadır. Toplam aktifler içerisindeki toplanan fonlar özkaynak karlılığı artırırken, verilen krediler ise aktif karlılığı azaltmaktadır. Özkaynak miktarının artması özkaynak karlılığını artırırken, aktif karlılığı ise azaltmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Katılım Bankacılığı
Bankacılık Performansı
Sistem GMM

Makale Hakkında

Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi : 08.04.2023
Kabul Tarihi : 04.05.2023
E-Yayın Tarihi : 15.06.2023
DOI : 10.58702/teyd.1279405

¹ Öğr.Gör.Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Gediz Meslek Yüksekokulu, Finans, Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, e-posta: gokhan.dagilgan@dpu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6916-6506.

PERFORMANCE ASSESSMENT OF PARTICIPATION BANKING IN TURKEY: PANEL DATA ANALYSIS

Abstract

Interest-free banking activity is carried out under the names of Islamic finance and participation banking in Turkey. Participation banking, which differs from the generally accepted banking services, is to conduct interest-free transactions, and as of 2023, it provides services with six participation banks in Turkey. Islamic banking, also known as participation banking, has had a rapidly growing and developing structure in recent years. Especially in recent years, profitability performances have been increasing rapidly. In this study, the profitability performances of five participation banks operating in the 2016:1-2021:3 periods were analyzed with the System GMM method and evaluations were made. Our analyzes aim to increase the share of the participation banking sector in the banking system by measuring the profitability performance of participation banking and the effects of internal bank-specific variables. As a result of the analysis, while the increase in the total loan amount increases the return on assets, it does not have an effect on the return on equity. On the other hand, an increase in non-performing loans negatively affects the return on equity and reduces it. While the funds collected in total assets increase the return on equity, the loans given decrease the return on assets. While the increase in the amount of equity increases the return on equity, it decreases the return on assets.

Keywords

Participation Banking
Banking Performance
System GMM

Article Info

Research Article

Received : 08.04.2023
Accepted : 04.05.2023
Online Published : 15.06.2023
DOI : 10.58702/teyd.1279405

Kaynakça Gösterimi: Dağilgan, G. (2023). Türkiye’de Katılım Bankacılığının Performans Değerlendirmesi: Panel Veri Analizi. Toplum, Ekonomi ve Yönetim Dergisi, 4 (1), 51-64.

Citation Information: Dagilgan, G. (2023). Performance Assessment of Participation Banking in Turkey: Panel Data Analysis. Journal of Society, Economics and Management, 4 (1), 51-64.

GİRİŞ

Katılım bankacılığı (İslami bankacılık), Türkiye'nin finansal sistemlerinde ülkedeki geleneksel bankacılığı tamamlayan bir gelişmedir. Katılım bankacılığı, sadece ekonominin performansını artırmakla kalmayacak, aynı zamanda uluslararası İslami finans alanındaki varlığını da artıracak büyük bir adımdır.

Çoğu ülkede yerleşik olan geleneksel bankacılık sistemi, faizle ve İslam'ın öğretilerine uymayan diğer ilgili işletmelerle iyi bilinen ilişkisi nedeniyle çoğu Müslüman tarafından tercih edilmemektedir. Müslümanların geleneksel finansal ürünleri kullanımına ilişkin, on Müslümandan sekizinin geleneksel bankacılık sistemini tercih etmediği belirtilmektedir (Matowa, 2016). Müslümanların finans sektörüne bu şekilde katılmaması ekonomik faaliyetleri ciddi şekilde engellemekte ve bu da ekonomik büyümeyi olumsuz etkilemektedir. Faizsiz bankalar, İslami ilkeler doğrultusunda faaliyet gösteren, İslami finans sektörünün en önemli kuruluşlarıdır (Yavuz, 2022: 227). İslami finansman, faiz getiren enstrümanlarda herhangi bir ticari işlemde kaçınarak, İslami yasaların ilkelerine uygun bir çözüm ve finansman şekli olarak görülmektedir. Bu yasalara göre kumar, tefecilik ve bahis gibi alanlarda alışveriş yapmak da yasaktır. İslami finans, Kuran ve Sünnet ilkelerine uygun İslami sözleşmelere dayalı finansal hizmetler sunulduğu için bu tür müşterilere çözümler sunmaktadır.

İslami finans, 1963'te Mısır'da ilk İslami Finansın kurulmasıyla neredeyse elli yıl önce ortaya çıkmıştır. İslami finans sektörü yıllık ortalama %10-12 oranında büyümektedir (Chloe, 2018). Bu talep, yatırımcıların (yerel ve uluslararası) yatırım çeşitlendirmesini arzulayan iştahının artmasıyla ve daha iyi yatırım getirisi arayışında olan petrol zengini ülkelerden gelen yatırımcılarla desteklenmektedir. Bu, geleneksel bankalarla rekabet eden İslami bankaların çoğalmasıyla sonuçlanmıştır. İslami bankacılık, 2017'de kaydedilen 2,0 trilyon dolara kıyasla 2018'de 2,2 trilyon dolara yakın aktif büyüklüğe ulaşarak İslami finans sisteminde en hızlı büyüyen sektör olmuştur (ifsb.org, 2019). 2019 yılında küresel faizsiz bankacılık aktif büyüklük, sukuk, İslami fonlar ve tekafül değerlerinin toplamı; 2018 yılına kıyasla %11,4 oranında büyüme göstermiş olup 2,44 trilyon dolara ulaşmıştır.

Bankacılık sektörü rekabetçi bir şekilde artmaktadır. İslami bankacılığın küresel rekabette hayatta kalabilmesi ve gelişebilmesi için yönetimin doğru stratejiyi araması gerekmektedir. İslami bankacılığın başarısını değerlendirmenin en önemli yollarından biri, performansını ölçmektir. Bankacılık performansı, özellikle finansal ve bankacılık sistemlerinin işleyişinin istikrarı ve düzgünlüğünün temeli olduğundan, politika yapıcılar ve karar vericiler için büyük bir sorun olarak görülmektedir (Shawtari, 2018: 1273). İslami bankacılık da dahil olmak üzere bankacılık sektörü, genellikle finansal olmayan kuruluşlardan daha yüksek düzeyden kredi riskine maruz kalmaktadır. Sonuç olarak, geri alınamayacak daha fazla kredi ve borca sahip olma potansiyeline sahiptir. Böylece daha düşük bir getiri ve performans oranı gerçekleşmesi muhtemel gözükmektedir (Athanasoglou vd., 2008: 125).

Teorik olarak, geleneksel ve İslami bankaların iş modelleri birbirinden farklı kutuplardır. Temel fark, ticari işlemlerde faiz unsurudur. Geleneksel bankacılık modeli, faiz oranı farkını (borç verme ve borçlanma faiz oranı arasındaki fark) temel alırken, kâr payı İslami değerlere uygun ürünlere dayanan İslami bankacılık modelini oluşturmaktadır. Ayrıca,

İslami bankacılık modelinde iş, maddi varlıklarla desteklenen gerçek ekonomik işlemlere dayanmalıdır (Beck vd., 2013: 435). Bununla birlikte, birçok kişi, uygulamada, İslam alimleri tarafından geliştirilen İslami ürünlerin, faiz ödemelerini ücretler ve koşullu ödeme yapısı ile değiştirdiği için geleneksel bankacılık ürünlerine benzediği de belirtilmektedir (Chong ve Liu, 2009: 127; Khan, 2010: 808). Pek çok eleştirmen, İslami bankacılık ve finansın (IBF) sadece bir terminoloji değişikliği olduğunu belirtenler de bulunmaktadır. Fakat bu düşüncelere alternatif olarak, İslami bankacılık modelinin Şariat uyumluluğu, maddi varlıklarla desteklenen gerçek ekonomik işlemlerin dahil edilmesini gerektirir ve sonuç olarak İslami bankacılık modeli, geleneksel bankacılık modeline kıyasla daha istikrarlı olmalı ve daha iyi performans göstermelidir (Beck vd., 2013: 436).

İslami bankacılık performansına ilişkin değerlendirme, yatırımcılar, hükümet, toplum ve diğer ilgili kurumlar olmak üzere bankacılık sektörü ile ilgili birçok ilgili taraf olduğu göz önüne alındığından dolayı önemli kabul edilmektedir. Sağlam düzeyde İslami banka performansının yatırımcıları yatırıma çekmesi beklenmektedir, çünkü olumlu bir getiri sağladığı düşünülmektedir. Ayrıca, bankacılık sektörünün ulusal ekonominin büyümesine büyük katkı sağladığı kabul edildiğinden, politika sahibi olarak hükümet İslami bankacılığın performansına özel önem vermektedir.

Faizsiz bankalar, faizsiz finans sektörünün önemli kurumları olup, işleyiş biçimini İslam dininin temel ilkelerinden almakta olup, aktif büyüklüğü her geçen yıl büyük bir artış göstermektedir (Yavuz ve Öncü, 2022: 350). Bu çalışmanın amacı, Türkiye'deki beş katılım bankasının 2016'dan 2021'e kadar olan üç aylık zaman serisi verilerini kullanarak katılım bankalarının performansının belirleyicilerini araştırmaktır.

1.Literatür

Bankanın kârlılığı, dünyanın farklı ülkelerinde kapsamlı bir şekilde araştırılmıştır. Bir bankanın kârlılığına ilişkin önceki literatürde üç ana ortak akış olmasına rağmen, yürütülen tüm çalışmaların amaçları ve ana hatları aynıdır. Garcia ve Guerreiro (2016) ve Saona (2016) araştırmalarını bankanın kârlılığını etkileyen iç ve dış faktörlere odaklamışlardır. Ayrıca Athanasoglou, Brissimis ve Delis (2008), Masood ve Ashraf (2012), Rani ve Zergaw (2017), Rjoub, Civcir ve Reşatoğlu (2017) ve Zampara, Giannopoulos ve Koufopoulos (2017), bankanın kârlılığını etkileyen bankaya özgü ve makroekonomik faktörleri incelemişlerdir. Benzer şekilde Bougatef (2017), Dietrich ve Wanzenried (2014), Marijana, Poposki ve Pepur (2012) ve Menicucci ve Paolucci (2016) farklı ülkelerde ve farklı bölgelerde bankanın kârlılığını etkileyen belirleyicileri ve faktörleri araştırmışlardır. Bu çalışmalar, banka kârlılığının ölçümleri ve vekilleri olarak Aktif Karlılık (*Return on Assets-ROA*), Özsermaye Karlılığı (*Return on Equity-ROE*) veya her ikisini kullanmıştır.

Bu çalışmalarla incelenen banka kârlılığı hem iç hem de dış belirleyiciler tarafından yaygın olarak açıklanmaktadır. İç belirleyiciler bazen her bankaya özgü olan ve çoğu durumda yönetsel kararların doğrudan sonucu olan mikroekonomik belirleyiciler olarak adlandırılır. Bu belirleyiciler temel olarak aktif kalitesi, likidite seviyeleri, operasyonel verimlilik, banka büyüklüğü, sermaye yeterliliği ve gider yönetimini ortaya çıkarmıştır (Menicucci ve Paolucci, 2016: 112). Önceki çalışmaların çoğunda, sermaye yeterliliği, likidite, mevduat varlık kalitesi, faaliyet verimliliği ve banka büyüklüğü gibi değişkenler, bankacılık kârlılığının dahili

belirleyicileri ve mikro veya bankaya özgü faktörlerin bir fonksiyonu olarak kullanılmaktadır. Bu çalışmada mikro değişkenler yani içsel olarak adlandırılan bilanço kalemleri ile analiz gerçekleştirilecektir.

Adekola (2016), banka karlılığının Nijerya'nın ekonomik büyümesi üzerindeki etkilerini araştıran çalışmasında, Nijerya bağlamında bankaların karlılığı ile ekonomik büyüme arasında doğrudan bir ilişki olduğunu göstermiştir. 2005–2014 döneminde Nijerya'da çalışan tüm bankalar için Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH), Özkaynak Getirisi ve İstihdam Edilen Sermaye Getirisi değişkenleri için bir regresyon yöntemi kullanmıştır. Nijerya Merkez Bankası ve hükümetin banka düzenlemeleri ve şeffaflık için daha akıllıca önlemler geliştirmesi gerektiğini tavsiye etmiştir.

Gull vd. (2011), 2005–2009 döneminde Pakistan'ın 15 İslami bankasının verilerini kullanarak banka karlılığı üzerindeki iç ve dış faktörler arasındaki bağlantıyı test etmişlerdir. Çalışmada, varlıklar, krediler, özkaynaklar, mevduatlar, enflasyon ve piyasa kapitalizasyonu gibi değişkenler bağımsız değişkenlerdir. ROA, ROE, Sermaye Getirisi ve Net Faiz Marjı değişkenleri bağımlı değişkenlerdir. Pakistan bankalarının karlılığında iç ve dış faktörler arasında güçlü bir ilişki olduğu ve bunun da Pakistan GSYİH'sında ilerlemeye yol açtığı sonucuna varmışlardır. Katar ile ilgili bir çalışmada Al-Khatib vd. (1999), Katar'daki bankaların performansını incelemişlerdir. Değişken olarak ROA, GSYİH, yabancı faiz oranı, devlet gelirleri ve devlet harcamalarını kullanmışlardır. Bankaların performansının Katar ekonomik büyümesi için çok önemli olduğu sonucuna vardılar.

Yazdani (2011) İran örneğinde özel bankaların performansının ekonominin büyümesi üzerindeki etkisini incelemiştir. Çalışma değişkenleri olarak GSYİH, ROA, sermaye yatırımlarını kullanmıştır. Elde ettikleri sonuçlar, ROA, sermaye yatırımlarının İran'ın ekonomik büyümesi üzerinde daha büyük bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Tunus bankacılık endüstrisi üzerine yapılan bir çalışmada Naceur ve Goaid (2015), bankacılık sektörünün karlılığının ve performansının Tunus'un ekonomik büyümesine katkıda bulunduğunu belirtmişlerdir. 1980–2000 dönemi için Tunus'ta 10 İslami bankanın karlılığını test etmişlerdir. Elde ettiği sonuçlar, yüksek net faiz marjı ve kârlılığın, yüksek miktarda sermayeye ve büyük genel giderlere sahip bankalarla bağlantılı olabileceği sonucuna varmışlardır.

Alkassim (2005), 1997–2004 dönemleri için Körfez İşbirliği Konseyi'nde (KİK) İslami ve ticari bankaların karlılığını incelemiştir. Kârlılığın (ROA, ROE) belirleyicileri olarak iç faktörler olarak aktif kalitesi, kapitalizasyon, iş verimliliği ve toplam giderleri, dış faktörler olarak ise faiz, endüstri yapısı ve düzenlemeleri kullanmıştır. Geleneksel bankaların İslami bankalara kıyasla daha iyi aktif kalitesine sahip olduğu sonucuna varmıştır. Ancak, İslami bankalar daha fazla sermayeye sahiptir. Ayrıca sonuçlar, İslami bankacılıkta faizsiz kredi vermenin KİK bankalarında karlılığı artırdığını da ortaya koymuştur. Başka bir çalışmada Asma vd. (2011) Malezya İslami bankalarının kârlılığını değerlendirmek için bankaların varlıklarının, sermaye yeterliliğinin, likiditenin, kredi riskinin ve likidite oranlarının kullanıldığı iç belirleyicileri test etmişlerdir. Çalışmanın sonuçları, yalnızca verilen kredilerin Malezya'daki İslami bankaların karlılığını önemli ölçüde olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir.

Endonezya'da yapılan bir başka çalışmada Izhar ve Asutay (2007), İslami bankaların

Endonezya bankacılık sektöründeki kârlılık belirleyicilerini araştırmıştır. Çalışmanın sonuçları, iç faktörlerin Endonezya İslami bankalarının kârlılığı üzerinde hiçbir etkisinin olmadığını ve istatistiksel olarak önemsiz olduğunu bulmuşlardır. Sonuçlar, enflasyon ile İslami bankacılık sektörü kârlılığı arasındaki pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkiyi desteklemiştir. Ayrıca, Ahmad ve Ahmad (2004) çalışmasında aktif büyüklüğü, risk seviyesi ve yönetim etkinliğinin Malezya İslami bankacılık sektörünün başlıca belirleyicileri olduğunu göstermiştir. Bashir (2003) Orta Doğu ülkelerini ele aldığı çalışmasında İslami bankaların kârlılığı üzerindeki iç değişkenleri ve dış faktörleri incelemiştir. İslami bankaların sermaye yeterliliği ile kârlılıkları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca Ortadoğu İslami bankalarının kârlılığı ile enflasyon arasında önemli ve pozitif bir ilişki bulunmuştur.

Ayrıca, Khan vd. (2014) Pakistan'da İslami bankacılık sektörünün kârlılığını belirleyicilerini incelemiştir. Çalışmaları, 2007–2014 döneminde İslami bankacılık sektörünün kârlılığını etkileyen faktörleri analiz etmişlerdir. Bankaya özgü faktörleri ve dış faktörü bağımsız faktörler olarak kullanmışlardır. Çalışmalarında, bağımlı değişken olarak ROA, ROE ve Hisse Başına Kazanç (EPS-Earnings Per Share) kullanılmıştır. Çalışmalarının bulguları, kredi miktarındaki artış ile aktif kârlılık arasında pozitif bir ilişki tespit etmiştir. Ayrıca dış faktörlerden önemli ölçüde etkilendiğini göstermiştir.

Başka bir çalışmada Masood ve Ashraf (2012), bankaya özgü ve makro ekonomik faktörlerin dünyanın seçilmiş bazı ülkelerinde İslami bankaların kârlılığını etkileyip etkilemediğini incelemiştir. 2005-2010 dönemi için değişkenler arasındaki ilişkiyi test etmek için dengeli veri regresyon modelini kullanmışlardır. Çalışmalarının sonuçları, daha büyük aktif büyüklüğüne ve etkin yönetime sahip bankaların daha yüksek aktif ve öz sermaye getirisine yol açtığını belirtmişlerdir.

Ijaz vd. (2015), 2006–2013 döneminde Pakistan'daki İslami bankaların performansı üzerindeki banka iç faktörleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmalarında bağımsız değişken olarak banka büyüklüğü, operasyonel verimlilik, varlık yönetimi, özkaynak ve sermaye yeterlilik oranları, kârlılığın bağımlı değişkenleri olarak ROA ve ROE kullanılmışlardır. Toplam kredi miktarı ile Pakistan bankalarının ROA'sı arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Yavuz ve Özbay (2020), 2005-2019 yılları arasında katılım bankalarının TL'ye verdikleri aylık kâr payı oranlarının katılım bankacılığı sektörünün aktif kârlılığı üzerine etkisini analiz etmişlerdir. Analiz sonucunda Türkiye Finans Katılım Bankasının TL'ye verdiği kar payı oranının, 10. aydan itibaren aktif kârlılık oranını özkaynak kârlılığından daha fazla etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Eşbütünleşme analizi sonucunda bir adet eşbütünleşme ilişkisinin olduğu saptanmıştır. 16 gecikmeli denklemde uzun dönemli ilişkinin varlığından söz edilmektedir.

2. Veri Seti ve Metodoloji

Çalışmada kullanılan veriler Türkiye Katılım Bankaları Birliği (tkbb.org, 2022)'nin istatistiki verilerinden yararlanılarak elde edilmiştir. Bank Asya kapatıldığından, Emlak Katılım Bankası 2019 yılında kurulduğundan dolayı çalışmaya dahil edilmemiştir. Veriler, Türkiye'de faaliyet gösteren beş katılım bankası olan Kuveyttürk, Albaraka Türk, Türkiye Finans, Ziraat Katılım ve Vakıf katılım bankalarının 2016:1-2021:3 dönemlerine aittir.

Çalışmanın yöntemi dinamik panel veri yöntemlerinden olan iki aşamalı Sistem Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi uygulanmıştır.

2.1. Değişkenlerin Tanımı ve Ölçümü

Çalışmada 7 adet finansal oran 2016-2021 dönemleri için tek tek hesaplanmıştır. Banka karlılık performansını Aktif Kârlılık (ROA) ve Özkaynak Karlılığı (ROE) ile ölçülmektedir. ROA, net gelirin toplam aktiflere oranı olarak hesaplanır ve bir bankanın varlıklarından gelir elde etmedeki etkinliğini ölçmektedir. ROE ise net karın özkaynaklara bölünmesi ile elde edilmektedir. Bankacılık sektörü içsel değişkenler olarak aktif kalitesi ve sermaye yeterliliği değişkenleri kullanılmıştır. Aktif kalitesinin karlılık üzerindeki etkisinin analizi için Toplam Kredi ve Alacakların Toplam Fonlara oranı (TKTF), Takipteki Kredilerin Toplam Kredi ve Alacaklara oranı (TKTK), Toplam Fonların Toplam Aktiflere oranı (TFTA) ve Toplam Kredilerin Toplam Aktifler oranı (TKTA) kullanılmıştır. Sermaye yeterliliğinin karlılık üzerindeki etkisinin analizi için ise Özkaynakların Toplam Aktiflere oranı (ÖTA) kullanılmıştır. Analizde kullanılan değişkenler ve tanımları Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Performans Ölçümünde Kullanılan Finansal Oranlar

Değişkenler	Değişkenin Açıklaması	Kaynak
ROA	Aktif Karlılık Oranı (Net Kar/Aktif Toplamı)	TKBB
ROE	Özkaynak Karlılık Oranı (Net Kar/Özkaynak Toplamı)	TKBB
TKTF	Toplam Kredi ve Alacak/ Toplam Fonlar	TKBB
TKTK	Takipteki Krediler/ Toplam Kredi ve Alacak	TKBB
ÖTA	Özkaynaklar/ Toplam Aktifler	TKBB
TFTA	Toplam Fonlar/Toplam Aktifler	TKBB
TKTA	Toplam Kredi/ Toplam Aktifler	TKBB

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

2.2. Metodoloji

Makalede değişkenler arasındaki bağı araştırmak için dinamik panel yöntemlerinden olan iki aşamalı Sistem Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi (GMM) uygulanmıştır.

Heterojenlik sorunlarına çözüm sağlar ve heterojenliğin sonuçlar üzerindeki etkilerini kontrol eder. Dinamik modelde hata terimi ile bağımlı değişken gecikmeli değeri arasında korelasyon bulunması, en küçük kareler yöntemlerinin kullanılması durumunda tutarsız sonuçlar oluşturmaktadır. Sistem GMM yöntemi ile bu tutarsız sonuçların önüne geçmektedir (Baltagi, 2008: 138). Sistem GMM yönteminde, fark GMM yöntemindeki gibi t döneminden t-1 döneminin fark alma işlemi yerine, değişkenlerin bütün olası gelecek değerlerinin ortalamalarının farkı alındığından birinci farklar yönteminden kaynaklanan veri kaybı minimuma indirilmektedir (Blundell ve Bond, 2000: 334). GMM model denklemleri aşağıda verilmiştir:

$$Y_{it} = \delta Y_{i,t-1} + \beta_1 X_{1,it} + \beta_2 X_{2,it} + \beta_3 X_{3,it} + \beta_4 X_{4,it} + \beta_5 X_{5,it} + \beta_6 X_{6,it} + u_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

GMM modelinin diğer temel özelliği, otokorelasyon ve değişen varyans etkilerini kontrol etmektir (Dağılğan, 2022: 2558).

Değişkenleri kullanan GMM denklemleri aşağıdaki gibi verilmiştir:

$$ROA_{it} = \delta ROA_{i,t-1} + \beta_1 TKTF_{1,it} + \beta_2 TKTK_{2,it} + \beta_3 TFTA_{3,it} + \beta_4 TKTA_{4,it} + \beta_5 ÖTA_{5,it} + u_{it} + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

H₁ hipotezimizde kullanacağımız modelimiz yukarıda yer alan Model 2'dir. Aktif kalitesi ve sermaye yeterliliğin bankaların aktif karlılık performansı üzerindeki etkisini ölçmek için kullanılacak modeldir.

$$ROE_{it} = \delta ROE_{i,t-1} + \beta_1 TKTF_{1,it} + \beta_2 TKTK_{2,it} + \beta_3 TFTA_{3,it} + \beta_4 TKTA_{4,it} + \beta_5 ÖTA_{5,it} + u_{it} + \varepsilon_{it} \quad (3)$$

H₂ hipotezimizde kullanacağımız modelimiz yukarıda yer alan Model 3'tür. Aktif kalitesi ve sermaye yeterliliğin bankaların özkaynak karlılık performansı üzerindeki etkisini ölçmek için kullanılacak modeldir.

Bu çalışmada, ekonometrik analiz programı olan Stata programı yardımıyla gerçekleştirilmiş ve Roodman (2009) tarafından geliştirilen Sistem GMM için yazılan kod kullanılmıştır.

3.Bulgular

Aşağıdaki tabloda (Tablo 2) İki Aşamalı Sistem GMM analiz sonuçları yer almaktadır. Bankaya özgü iç belirleyicilerin banka performansı üzerindeki etkisinin irdelendiği analizimizde, Toplam Kredilerin Toplam Fonlara olan oranı aktif karlılığı anlamlı ve pozitif etkilemektedir. Kredi miktarındaki artış, katılım bankalarının aktif karlılık rasyosunu artırmaktadır. Bu bulgu mevcut literatür çalışmaları ile uyumludur (Khan vd., 2014: 42; Ijaz vd., 2015: 87). Takipteki Kredilerin Toplam Kredilere oranı ve Toplam Fonların Toplam Aktiflere oranının aktif karlılık üzerindeki etkisi anlamsızdır. Toplam Kredilerin Toplam Aktiflere oranı ve Özkaynakların Toplam Aktiflere oranı aktif karlılık performansı üzerindeki etkisi anlamlı ve negatiftir. Katılım bankalarının kredi miktarı aktifleri içerisinde payı artıyorsa, aktif karlılık üzerindeki etkisi negatif olmaktadır. Katılım bankaları kredi miktarlarını artırırken toplam aktiflerini de artırmaları gerekmektedir. Sermaye yeterliliği rasyosu olan Özkaynakların Toplam Aktiflere oranı arttığında aktif karlılığı azalmaktadır.

Tablo 2. Banka Performansı Analiz Sonuçları

	Sistem GMM ROA	Sistem GMM ROE
<i>Bağımsız Değişkenler</i>		
TKTF	0.073*** (3.31)	-0.034 (-0.11)
TKTK	0.863 (1,37)	-1.571*** (-2.58)
TFTA	0.074 (0,99)	2.608*** (4.84)
TKTA	-0.200** (-2.54)	-0.827 (-0.90)
ÖTA	-0.144*** (-3.49)	0.128*** (3.41)
<i>Testler</i>		
Wald chi2(Olasılık)	0.000	0.000
AR(1)	-0.62	-1.33
p-değeri	(0.048)	(0.021)
AR(2)	-0.98	-0.64

p-değeri	(0.345)	(0.519)
Hansen Testi	13.30	10.26
p-değeri	(0.980)	(0.782)

“***, **, * sırasıyla %1, %5 ve %10 düzeyinde katsayıların anlamlılığını ifade etmektedir. Parantez içindeki terimler z istatistiklerini belirtir. AR2 Testi H0: 2. dereceden otokorelasyon yoktur. Hansen Testi H0: Aşırı tanımlama kısıtlamaları geçerlidir” (Dağlıgan, 2022: 2559).

Özsermaye karlılığı analizi incelendiğinde, Takipteki Kredilerin Toplam Kredilere oranının özkaynak karlılığı üzerinde etkisi anlamlı ve negatiftir. Takipteki kredi miktarındaki artış özkaynak karlılığını azaltmaktadır. Toplanan Fonların Toplam Aktiflere oranı ve Özkaynakların Toplam Aktiflere oranının özkaynak karlılığı üzerindeki etkisi ise anlamlı ve pozitiftir. Bu bulgu mevcut literatür çalışmaları ile uyumludur (Bashir, 2003: 53; Masood ve Asraf, 2012: 264). Toplanan fon miktarı arttıkça özkaynak karlılığı performansı artmaktadır. Aynı şekilde özkaynak miktarı arttıkça karlılık performansı artmaktadır.

SONUÇ

Bu çalışmada, beş Türk Katılım bankasının kârlılığının 2016-2021 yılları arasında bankaya özgü belirleyicileri incelenmiştir. ROA ve ROE bağımlı değişkenler olarak alınırken, bağımsız değişkenler bankaya özgü değişkenler alınmıştır. Sermaye yeterliliği ve aktif kalitesi gibi bankaya özgü değişkenleri içermektedir. Bank Asya'nın kapanması ve Emlak Katılım Bankasının yeni kurulmasından dolayı analize dahil edilmemiştir.

Bulgulardan elde edilen sonuçlarda, Toplam kredi miktarı artması aktif karlılığı artırırken, özkaynak karlılığı üzerinde etki yaratmamaktadır. Katılım bankalarının kredi miktarının her geçen sene artması karlılığını daha fazla artırması anlamına gelmektedir. Takipteki kredilerdeki meydana gelecek bir artış ise özkaynak karlılığını olumsuz etkileyerek azaltmaktadır. Takipteki kredi miktarı ne kadar az olursa özkaynak karlılığı o kadar yüksek olması demektir. Toplam aktifler içerisindeki toplanan fonlar özkaynak karlılığı artırırken, verilen krediler ise aktif karlılığı azaltmaktadır. Özkaynak miktarının artması özkaynak karlılığını artırırken, aktif karlılığı azaltmaktadır.

Sonuç olarak, bu çalışma özelinde Türkiye’de katılım bankalarının performansını artırmak için toplam kredi miktarlarını artırmaları, özkaynak miktarlarını artırmaları ve takipteki kredi miktarlarını azaltmaları gerekmektedir. Türkiye’nin ekonomik büyümesinde önemli bir katkı sağlayan bankacılık sisteminde, elde edilen bu bulguların politika belirleyiciler tarafından dikkate alınarak uygulamaya koymaları önerilmektedir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Yapmış olduğum bu çalışmada sunmuş olduğum veri ve analizleri, elde ettiğim bilgileri, belgeleri ahlaki kurallar ve akademiye uygun kurallar çerçevesinde elde ettiğimi bildiririm. Yine elde ettiğim tüm bilgileri, dokümanları ve neticeleri bilimsel kaynaklardan etik kurallarına uyarak yararlandığımı bildiririm. Yaptığım çalışmamda faydalandığım tüm eserlerin uygun atıflarda bulunarak kaynak gösterimi yaptığımı ve kullandığım verilerde bir farklılık oluşturmadığımı, çalışmamın özgünlük yönünden uygunluğunu bildiririm. Aksi bir hal ortaya çıktığında aleyhime oluşacak her türlü hak kayıplarını kabul ettiğimi açıklarım.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Hazırlanmış olan bu çalışma sadece bir yazar tarafından hazırlanmıştır.

Çıkar Beyanı

Bu çalışmanın hazırlanmasında çıkar çatışması yaşanacak herhangi bir durum bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Adekola, O. (2016). "The Effect of Banks Profitability on Economic Growth in Nigeria". *Journal of Business and Management*, 18 (3), 1–9.
- Ahmad, N.H. ve S.N. Ahmad (2004). "Key Factor Influencing Credit Risk of Islamic Bank: A Malaysian". *Journal of Muamalat Islamic Finance Research*, 1 (1), 65–80.
- Alkassim, F. (2005). "The Profitability of Islamic and Conventional Banking in the GCC Countries: A Comparative Study". *Journal of Review Islamic Economics*, 13 (1), 5–30.
- Al-Khatib, F., K. Al-Sulaiti, ve A. Al-Khalifi (1999). "Banking Performance and Economic Growth in Qatar: An Empirical Investigation". *Journal of Administrative Sciences and Economics.*, 10 (1), 5–27.
- Asma, I., A. Fadli, ve T. Noor (2011). "Determinant of Islamic Banking Institutions' Profitability in Malaysia". *World Applied Sciences Journal*, 12 (1). 1-7.
- Athanasoglou, P. P., S. N. Brissimis ve M. D. Delis (2008). "Bank-Specific, Industry-Specific and Macroeconomic Determinants of Bank Profitability". *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*, 18 (2), 121-136.
- Baltagi, B. H. (2008). *Econometric Analysis of Panel Data*. 4.Edition. Chichester: Wiley.
- Bashir, A.H.M. (2003). "Determinants of Profitability in Islamic Banks: Some Evidence from the Middle East". *Islamic Economic Studies*, 11 (1), 31–57.
- Beck, T., A. Demirgüç ve O. Merrouche (2013). "Islamic vs. Conventional Banking: Business Model, Efficiency and Stability". *Journal of Banking and Finance*, 37 (2), 433-447.
- Blundell, R. ve S. Bond (2000). "GMM Estimation with Persistent Panel Data: An Application to Production Functions". *Econometric Reviews*, 19 (3), 331-339.
- Bougatef, K. (2017). "Determinants of Bank Profitability in Tunisia: Does Corruption Matter?". *Journal of Money Laundering Control*, 20 (1), 70–78.
- Chloe, D. (2018), *Islamic Finance: Just for Muslim-Majority Nations? Global Finance*, <https://www.gfmag.com/topics/blogs/islamic-finance-just-muslim-majority-nations>. (15.08.2022).
- Chong, B. S., ve M. H. Liu (2009). "Islamic Banking: Interest-Free or Interest-Based?". *Pacific-Basin Finance Journal*, 17 (1), 125-144.
- Dağilgan, G. (2022). "Ekonomik Büyüme ve Hukukun Üstünlüğünün Kayıt Dışı Ekonomi Üzerindeki Etkisi: Gelişmekte Olan Ülkeler Örneği". *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 8 (66): 2554-2561.

- Dietrich, A., ve G. Wanzenried (2014). "The Determinants Of Commercial Banking Profitability in Low - , Middle - , and High - Income Countries". *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 54 (3), 337–354.
- Garcia, M. T. M., ve J. S. M. Guerreiro (2016). "Internal and External Determinants of Banks' Profitability the Portuguese Case". *Journal of Economic Studies*, 43(1), 90–107.
- Gull, S., F. Irshad ve K. Zaman (2011). "Factors Affecting Bank Profitability in Pakistan". *Romanian Economic Journal*, 14 (39), 61–87.
- https://tkbb.org.tr/uploads/presentations/Turk_Finans_Sistemi_ve_Katilim_Bankaciligi-Haziran-Turkce-V2.pdf (22.09.2022).
- <https://www.ifsb.org/download.php?id=5231&lang=English&pg=/index.php>, (10.08.2022).
- Ijaz, F., A. Akmal ve S.H.B. Gillani (2015). "The Determinants of the Pakistan Islamic Banking Industry Profitability: Panel Evidence". *Islamic Banking and Finance Review*, 2 (1), 77-91.
- Izhar, H. ve M. Asutay (2007). "Estimating the Profitability of Islamic Banking: Evidence From Bank Muamalat Indonesia". *Review of Islamic Economics*. 11 (2), 17–29.
- Khan, F. (2010). "How 'Islamic' is Islamic Banking?". *Journal of Economic Behavior and Organization*, 76 (3), 805-820.
- Khan, M., M. Ijaz ve E. Aslam (2014). "Determinants of Profitability of Islamic Banking Industry: Evidence From Pakistan". *Business Economic Review*, 6 (2), 27–46.
- Marijana, Ć., K. Poposki ve S. Pepur (2012). "Profitability Determinants of the Macedonian Banking Sector in Changing Environment". *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 44 (44), 406–416.
- Masood, O. ve M. Ashraf (2012). "Bank - Specific and Macroeconomic Profitability Determinants of Islamic Banks". *Qualitative Research in Financial Markets*, 2 (3), 255–268.
- Matowa, T. (2016). *8 in 10 Muslims Don't Use Conventional Banks, Says World Bank VP*, <https://www.thecable.ng/8-in-10-muslims-dont-use-conventional-banks-says-world-bank-vp>. (15.08.2022).
- Menicucci, E. ve G. Paolucci (2016). "The Determinants of Bank Profitability: Empirical Evidence From European Banking Sector". *Journal of Financial Reporting and Accounting*, 14 (1), 86–115.
- Naceur, S.B. ve M. Goaid (2015). *The Determinants of Commercial Bank Interest Margin and Profitability: Evidence From Tunisia*, <http://www.papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm>. (20.08.2022).
- Rani, D. M. S., ve L. N. Zergaw (2017). "Bank Specific, Industry Specific and Macroeconomic Determinants of Bank Profitability in Ethiopia". *International Journal of Advanced Research in Management and Social Sciences*, 6 (3), 74–96.
- Rjoub, H., I. Civcir ve N. G. Resatoglu (2017). "Micro and Macroeconomic Determinants of Stock Prices: The Case of Turkish Banking Sector". *Romanian Journal of Economic Forecasting* 20 (1), 150–166.

- Roodman, D. (2009). "How to Do xtabond2: An Introduction to Difference and System GMM in Stata". *The Stata Journal*, 9 (1), 86-136.
- Saona, P. (2016). "Intra - and Extra - Bank Determinants of Latin American Banks' Profitability". *International Review of Economics and Finance*, 45, 197-214.
- Shawtari, F. A. M. (2018). "Ownership Type, Bank Models, and Bank Performance: The Case of the Yemeni Banking Sector". *International Journal of Productivity and Performance Management*, 67 (8), 1271-1289.
- Yavuz, İ. (2022). "Türkiye'deki Katılım Bankalarına Entegre Raporlama Modeli Önerisi: Güney Afrika Örneği". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 74, 226-246.
- Yavuz, İ ve S. Öncü (2022). "Yıllık Faaliyet Raporlarının Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi İlkelerine Uygunluğunun Değerlendirilmesi: Faizsiz Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Araştırma". *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20 (4), 349-374.
- Yavuz, İ. ve F. Özbay (2020). Katılım Bankalarının TL'ye Verdikleri Aylık Kar Payı Oranlarının Katılım Bankacılığı Sektörünün Aktif Karlılığı Üzerine Etkisi: Var Analizi. *Çivi Yazısından Dijital Kodlamaya İktisadi ve İdari Bilimlerde Güncel Akademik Çalışmalar*. (Ed. S. Aybarç ve M. Kırılı). Bursa: Ekin Yayınevi.
- Yazdani, M. (2011). "Role of Performance of Privately Owned Banks in Economic Growth of Iran". *Australian Journal of Basic and Applied Sciences*, 5 (1), 695-700.
- Zampara, K., M. Giannopoulos ve D. N. Koufopoulos (2017). "Macroeconomic and Industry - Specific Determinants of Greek Bank Profitability". *International Journal of Business and Economic Sciences Applied Research*, 10 (1), 3-22.

EXTENDED ABSTRACT

Participation banking is a development in Turkey's financial system that complements traditional banking in the country. Participation banking is a big step that will not only increase the performance of the economy, but also increase its presence in the international Islamic finance field.

Regarding the use of traditional financial products by Muslims, it is stated that eight out of ten Muslims do not prefer the traditional banking system. This non-participation of Muslims in the financial sector seriously hinders economic activities, which negatively affects economic growth. Islamic financing is seen as a solution and a form of financing in accordance with the principles of Islamic laws, avoiding any commercial transactions in interest-bearing instruments. According to these laws, shopping in areas such as gambling, usury and betting is also prohibited. Islamic finance offers solutions to such clients as financial services are offered based on Islamic contracts in accordance with the principles of the Quran and Sunnah.

The banking sector is growing competitively. In order for Islamic banking to survive and thrive in global competition, management must seek the right strategy. One of the most important ways to evaluate the success of Islamic banking is to measure its performance. Banking performance is seen as a major challenge for policy makers and decision makers, especially since it is the basis for the stability and smoothness of the functioning of the financial and banking systems.

Theoretically, the business models of traditional and Islamic banks are poles apart. The main difference is the interest element in business transactions. While the traditional banking model is based on the interest rate difference (the difference between the lending and borrowing interest rate), the dividend constitutes the Islamic banking model based on products conforming to Islamic values. Also, in the Islamic banking model, business must be based on real economic transactions backed by tangible assets. Many critics argue that Islamic banking and finance (IBF) is just a change of terminology. But as an alternative to these considerations, Shariah compliance of the Islamic banking model requires the inclusion of real economic transactions backed by tangible assets, and as a result, the Islamic banking model should be more stable and perform better than the traditional banking model.

Evaluation of participation banking performance it is considered important given that there are many interested parties involved in the banking sector, mainly investors, government, society and other relevant institutions. Solid Islamic bank performance is expected to attract investors because it is considered to provide a positive return. In addition, since the banking sector is considered to contribute greatly to the growth of the national economy, the government, as a policy maker, attaches special importance to the performance of participation banking.

The aim of this study is to investigate the determinants of the performance of Islamic banks using quarterly time series data from 2016 to 2021 of five participation banks in Turkey.

Bank profitability performance is measured by Return on Assets (ROA) and Return on Equity (ROE). ROA is calculated as the ratio of net income to total assets and measures a bank's effectiveness in generating income from its assets. ROE is obtained by dividing net income by equity. Asset quality and capital adequacy variables were used as internal variables of the banking sector.

In this study, the bank-specific determinants of the profitability of five Turkish Participation banks between 2016-2021 were examined. ROA and ROE were taken as the dependent variables, while the independent variables were taken as bank-specific variables. It includes bank-specific variables such as capital adequacy and asset quality.

In the results obtained from the findings, while the increase in the total loan amount increases the return on assets, it does not have an effect on the return on equity. The increase in the loan amount of participation banks every year means that they increase their profitability more. An increase in non-performing loans, on the other hand, negatively affects the return on equity and reduces it. The smaller the amount of non-performing loans, the higher the return on equity. While the funds collected in total assets increase the return on equity, the loans given decrease the return on assets. While the increase in the amount of equity increases the return on equity, it decreases the return on assets.

As a result, in this study, participation banks in Turkey need to increase their total loan amount, increase their equity amount and decrease their non-performing loan amount in order to increase their performance and stabilize them. In the banking system, which makes a significant contribution to Turkey's economic growth, it is suggested that these findings should be taken into account by policy makers and put into practice.